

тата из романа Н. Островского «Как закалялась сталь» *Жизнь надо прожить так, чтобы не было мучительно больно за бесцельно прожитые годы; Горе от киберума* (НГ) – ср.: название пьесы «Горе от ума» А.С. Грибоедова.

3) смешанный способ:

И будет область-сад (Витьбичи) – ср. строки из «Рассказа Хренова о Кузнецкстрое и людях Кузнецка» В. Маяковского; в этом случае произошло не только усечение препозитивной предложно-падежной конструкции оригинального текста, но и замена адвербиального компонента на присоединительный союз, а также нарицательного номинатива – определяемого слова в аппозитивном сочетании.

Заключение. Несмотря на то, что почти в четверти проанализированных нами заголовков так или иначе используются тексты из произведений художественной литературы, этот источник занимает третью позицию по употреблению вслед за фольклорным материалом и песенными тестами. Активнее прибегают к литературному цитированию журналисты газет «Витьбичи», «Беларускі час». «Советская Белоруссия». Использование цитат из произведений художественной литературы, представленное в заголовках статей периодических изданий Беларуси, способствует созданию экспрессии речи, свидетельствует об особом подходе авторов статей к выбору вербального средства воздействия на читателя с целью привлечения и удержания его внимания.

1. Земская, Е.А. Цитация и виды её трансформации в заголовках современных газет // Поэтика. Стилистика. Язык и культура. – М., 1996. – С. 157–168
2. Северская, О.И. «Языковые игры» современной поэзии / О.И. Северская // Общественные науки и современность. – 2007. – №5. – С. 159–168.

АДЛЮСТРАВАННЕ ПАНЯЦЦА “ГУЛЬТАЙСТВА” Ў ЭКСПРЭСІЎНАЙ ЛЕКСІЦЫ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Т.А. Грачыха
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Дыялектная мова з’яўляецца духоўным скарбам беларускага народа. Яна захавала лексіку, у якой адлюстраваны як станоўчыя аспекты маральна-этычных паводзін чалавека ў сям’і і грамадстве, так і адмоўныя. Працавітасць – адна з асноўных якасцей нацыянальнага характару нашага народа. Негатыўнае стаўленне беларусаў да гультайства выразна раскрываецца ў эмацыянальна-экспрэсіўнай лексіцы са зніжанымі адценнямі абразлівага, зневажальнага, асуджальнага характару. Дадзены пласт дыялектнай экспрэсіўнай лексікі недастаткова распрацаваны ў беларускім мовазнаўстве.

Мэта нашай працы – вызначыць спецыфіку экспрэсіўнай лексікі ў гаворках Віцебшчыны, якая адлюстроўвае маральна-духоўныя паводзіны чалавека паводле яго адносін да працы.

Матэрыял і метады. Крыніцай для даследавання моўных асаблівасцей экспрэсіўнай лексікі, якая выяўляе адносіны народа да такіх адмоўных з’яў, як гультайства, лягота, бадзянне, валацужніцтва, паслужылі дыялектныя слоўнікі, на аснове якіх быў сабраны і прааналізаваны рэгіянальны матэрыял [1–3]. Метады даследавання – апісальны і параўнальна-супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Беларускі народ заўсёды паважаў людзей працавітых, прыстойных і асуджаў гультаяў, лайдакоў, валацуг. Народныя гаворкі Віцебшчыны выяўляюць цэлы пласт арыгінальных слоў, у якіх адлюстраваны адмоўныя эмоцыі ў адносінах да негатыўных маральна-духоўных паводзін чалавека. Для тых, хто не хацеў працаваць і сумленна выконваць свае абавязкі, у народнай мове існуе шмат слоў, якія маюць прыкметы абразы, знявагі, утрымліваюць у сабе адмоўную канатацыю. У гаворках Віцебшчыны занатаваны сінанімічны рад лексіка-семантычных адпаведнікаў да агульнаўжывальных слоў *гультай*, *лодар*. Напрыклад, *гультайня*, *гулёна* ‘гультай(ка)’: *Гэтая гультайня нічога, акрамя танцаў, ня ведаець*. (Замошша Тал.); *Суседка наша – гулёна такая: ні гарода, ні работы, толькі сляваець песні*. (Замачак Чаш.) [1]; *бязула* ‘абібок’: *Ніколі з твайго бязулы ўжо толку ня будзіць!* (Барсукі Дубр.) [1]; *валян* ‘гультай, абібок’: *Ну і валян ты, сорамна павінна быць. Стары ўжо, а рабіць нічога не хочыш*. (Пачаевічы Чаш.) [1]; *ванзэлак* ‘гультай, абібок’: *От, ванзэлак! Ці ён еў, ці ня еў!* (Сокарава Беш.) [1]; *агурэнь* ‘абібок, гультай’: *Як агурэнь, агіляецца, каля ўглоў баўтаецца, а дзелам не займаецца. Дзе гэтыя агурні цягаюцца?* (Кураполле Паст.) [3]; *бінька* ‘гультай(ка)’: *Вунь*

бінька пайшоў, а ты, наверна, хочыш у яго кампанію! (Баева Дубр.) [1]; **неўстава́ка, нява́ла, нявы́валака** ‘гультай’: *Мой сын – такі ўжо неўстава́ка, любіць доўга спаць.* (Ляды Дубр.); *Саседка такая нява́ла – нічога робіць ні хочыць.* (Кузняцова Віц.); *А гэты нявы́валака толькі і знаіць, каб газетку пачытаць ды ў карты пагуляць.* (Навумаўка Беш., Сабалі Чаш.) [2]; **пакалак** ‘гультаяваты чалавек’: *Што ты за пакалак, нічога памагаць не хочаш.* (Жывалака Уш.) [2]; **пабоі́на, пабо́йня** ‘гультаяваты, няздатны да працы чалавек’: *Ляжыш, пабоі́на, а бацька за цябе робіць.* (Савуткі Шарк.); *Малады́ здаровы́ а во пабо́йня – нічога не робіць.* (Дзёрнавічы В.-Дзв.) [2]; **хамэ́йда** ‘нязграбная, лянівая жанчына’: *Наша суседка такая хамэ́йда: цэлае лета гарод не па-лола.* (Сваташыцы Дубр.) [2]; **вазго́ля** ‘чалавек, які павольна ўсё робіць; маруда’: *Ці з такою вазго́ляю рана выбірыцца куды?* (Барсукі Дубр.) [1]. Адмоўнае стаўленне да гультаёў знайшло адпостраванне таксама ў фразеалагічных выразах: **у паталок пляваць** ‘нічога не рабіць, гультаяваць’: *Наташка ніколі маткі ні паможыць: ёй бы дзень ляжаць, ды ў паталок пляваць.* (Краснаполле Рас.); **як кол уеўшы** ‘пра гультаяватага чалавека, які ўхіляецца ад працы’: *Не стой як кол уеўшы а ідзі сыну памагай.* (Лужкі Шарк.) [2].

У народзе склалася адмоўнае стаўленне да тых людзей, якія не хацелі працаваць, займацца гаспадаркай, справамі, а любілі гуляць, хадзілі па хатах, марна трацілі час, цягаліся абы-дзе, іншымі словамі, бадзяліся, валацужнічалі. Па маральна-духоўных паводзінах іх ставілі на адзін узровень з гультаямі. У дыялектных слоўніках Віцебшчыны адзначаюцца выпадкі полісемічнага ўжывання такіх лексем. Напрыклад, **бадзі́ня** 1. ‘абібок, гультай(ка)’: *Зноў гэты бадзі́ня сядзіць рукі склаўшы.* (Бугаі Сен.); *Ідзі дадому, бадзі́ня!* (Вярэнькі Паст.); 2. ‘бадзяга, валацуга’: *Апяць сышоў з дому, вот ужо бадзі́ня!* (Перавознікі Паст.) *Вот жа бадзі́ня, дамоў і ні нада паказацца.* (Прамышляды Паст.) [1]; **бадзя́ўка** 1. ‘гультай(ка), не заняты(ая) працай’: *Ужо відаць, што бадзя́ўка расцець.* (Іванькі Міёр.); 2. ‘распуснік(ца); бадзяга, валацуга’: *Бадзя́ўка! Дзе была – туды ідзі!* (Ноўка Віц.) *Яго бацька бадзя́ўка, п’янчуга.* (Верхнядзвінск) [1]; **гулё́ма, гулё́на, гулё́ха** 1. ‘гуляка; той, хто любіць пагуляць’: *Нашы гулё́мы ў тэй вёске сабіраюцца.* (Стар Арш.); *А ўнук у міне – гулё́на, дамоў пад утра прыходзіць.* (Макаравічы Беш.); *Сяння нашы гулё́хі ў клуб пайдуюць.* (Ляхаўка Дубр.); 2. ‘гультай (-ка)’: *Зяць у яе гулё́на, работу не любіць.* (Замошша Брасл.) [1].

Лексемы з матывацыйнымі прыкметамі ‘гуляка, валацуга, бадзяга’ набылі адмоўную канатацыю. Напрыклад, **ато́пак** ‘бадзяга, валацуга’: *А Мішка, ато́пак, учора зноў напіўся і хадзіў па дзярэўні.* (Шацяні Сен.) [1]; **дзяву́льня** ‘дзяўчына-гуляка’: *З гэтай дзяву́льняй дабра не н ажывеш.* (Бораўна Леп.) [1]; **басця́к** ‘гуляка, бадзяга, валацуга’: *Гэтага басця́ка ведаюць усе ў нас.* (Сяло Гар.) [1]; **блудзе́нь** ‘валацуга’: *Блудзе́нь, дзе ты ходзіш?* (Мішневічы Шум.) [3]; **блы́нда, блэ́нда** ‘той, хто бадзяецца без справы’: *Ты чаго ходзіш, як блы́нда?* (Пустаселле Докш.); *Куды тая блэ́нда сцягнулася?* (Бяседы Леп.) [1]; **пахадзя́ка, пахады́ка** ‘валацуга, бадзяга’: *Дзе ты падзелася, пахадзя́ка?* (Ноўка Гар.); *Што ты цягаеешся, як пахадзя́ка, людзей пугаеш!* (Папкі Міёр., Губіца Шум.) [2]; **пацяга́йла, пацяглю́** ‘валацуга, бадзяга’: *Пацягнуўся ўжо па хатах, во пацяга́йла!* (Зубава Арш., Паліцы Беш., Опліса Брасл., Вяцера Чаш.); *Таго і завецца пацяглю́, што ўвесь час па хатах цягаецца.* (Заазер’е Пол.) [2]; **шыдо́ула** ‘бадзяга, валацуга’: *Ходзіць па вёсцы, як той шыдо́ула, не робіць нічога.* (Куніцкія Паст.) [2]; **пахату́ха** ‘жанчына, якая любіць без справы хадзіць па хатах’: *Ёсць у нас адна такая, якую ўсе завуць пахату́хай – за тое, што любіць яна хадзіць з хаты ў хату і раскажываць разныя новасці.* (Свярдлова Віц., Заполле Тал.) [2]; **пасяле́нь, пасялу́ха, пасялу́шніца** ‘пра таго, хто любіць без справы хадзіць па хатах’: *Ну і пасяле́нь жа ты, дома не найці цябе.* (Мікуліна Глыб.); *Гэты пасяле́нь мне ўжо ўсе вочы аб’еў.* (Бадзінава Пол.); *Зноў гэта пасялу́ха да нас цягнецца!* (Абрамава В.-Дзв., Вялікае Сяло В.-Дзв.); *Саседка мая яшчэ тая пасялу́шніца: як увідзіць, што я з хаты вышла, дык сразу ляціць, сядзіць па тры часы, як бы і работы нет.* (Дзёрнавічы В.-Дзв., Ластавічы Глыб.) [2]; **прыйсця́** ‘чалавек, які часта заходзіць у госці і надакучае размовамі’: *Тая прыйсця́ кожны дзень ходзіць.* (Велеўшчына Леп.) [2]; **соўгала́** ‘бесклапотны чалавек, які сноўдаецца, бадзяецца ўсюды без справы і заняткаў’: *Не хлопец, а соўгала́ нейкае.* (Замошша Брасл.) [2]; **шлыно́ўка** ‘той, хто бадзяецца, ходзіць без справы, нічым не займаецца’: *А сын яго шлыно́ўка, нідзе не робіць, а толькі п’ець.* (Замошша Брасл.) [2]; **шуша́ра** ‘зборышча нічым не занятых людзей, якія бязмэтна бавяць час’: *Раней у вёсках столькі шуша́ры не было.* (Старое Лядна Леп.) [2]. У гаворках Віцебшчыны для абазначэння такіх дзеянняў, як бадзяцца, цягацца, сланяцца без справы, валацужнічаць, выкарыстоўваюцца дзеясловы **басця́цца, серта́ць**: *Бацька басця́ўся*

цэлы́й дзень і прішоў толькі к вечару. (Забор’е Рас.) [1]; *Ён вельмі баяўся ісці дадому, таму і сёртаў на вуліцы да вечара.* (Рудня Пол.) [2].

Заклучэнне. Такім чынам, даследаванне гаворак Віцебшчыны дазволіла выявіць арыгінальную эмацыянальна-экспрэсіўную лексіку для абазначэння людзей, якія не хочуць працаваць, бяздзейнічаюць, марна трацяць час. Негатыўнае стаўленне да людзей з такімі якасцямі характару, асуджэнне іх паводзін садзейнічала ўзнікненню і пашырэнню ў гаворках прадстаўленай эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікі, для якой характэрна адмоўная канатацыя, моўная спецыфіка і самабытнасць.

1. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / Л.І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2012. – Ч. 1. – 304 с.
2. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / А.С. Дзядова (рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2014. – Ч. 2. – 358 с.
3. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. / Ю. Ф. Мацкевіч (рэд.) [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979. – Т. 1. – 512 с.

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

Л.Д. Грушова
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

В связи с политическими, экономическими и социокультурными изменениями в современном мире к уровню профессиональной подготовленности специалистов предъявляются все новые и новые требования. В настоящее время профессиональная деятельность практически во всех областях подразумевает умение анализировать результаты, пользоваться компьютером и владеть как минимум одним иностранным языком. Иноязычное общение становится существенным компонентом профессиональной деятельности специалистов [1; 3].

В связи с этим особую актуальность приобретает профессионально-ориентированный подход к обучению иностранному языку, который предусматривает формирование у студентов способности иноязычного общения в деловых и научных сферах, а также в конкретных профессиональных и повседневно-бытовых ситуациях, в каждой из которых актуализируются различные компоненты компетентности студентов в области иностранного языка.

Цель нашего исследования – показать значимость профессионально-ориентированного подхода к обучению иностранному языку, предполагающего формирование не только умений и навыков, но и личностных качеств, связанных с решением профессиональных задач в иноязычном общении, обобщив методические исследования по данной проблеме.

Материал и методы. Материалом исследования послужил совместный опыт автора в сфере профессионально-ориентированного обучения иностранному языку. Основные методы: сравнительно-сопоставительный метод, анализ и синтез.

Результаты и их обсуждение. Анализ работы по профессиональной подготовке студентов неязыковых специальностей позволил нам прийти к выводу, что дифференцированное использование потенциала дисциплины «Иностранный язык» дает возможность усилить профессионально-ориентированную направленность обучения иностранному языку студентов и повысить уровень их теоретической и практической готовности к будущей профессиональной деятельности.

Профессионально-ориентированное обучение будущих специалистов неязыкового профиля (юристов, психологов, художников, экологов, менеджеров по туризму и др.) подразумевает формирование у них различных профессиональных умений, навыков и развитие личностных качеств, необходимых для будущей профессиональной деятельности.

Представляется необходимым использование профессионально-ориентированного подхода к обучению иностранному языку как возможность для повышения уровня профессиональной компетентности студента и формирования у него устойчивых умений и навыков, связанных с решением разноплановых профессиональных задач.

Нами рассматривается профессионально направленное обучение иностранному языку в вузе как эффективное средство формирования профессиональной позиции студента, считаем его одним из путей повышения уровня знаний обучающегося в сфере избранной профессии. Такое направление в обучении дисциплине меняет отношение студента к профессиональной деятельности, заставляет его по-новому взглянуть на сферу избранной профессии.